

Hacı Bektaş Veli Felsefesinin Etnopedagojik Açından İncelenmesi*

Investigation of Hacı Bektaş Veli Philosophy in Terms of Ethnopedagogy

Dr. Öğr. Üyesi Recep KAHRAMANOĞLU¹, Öğrt. Fulya ŞAHİN²

Öz

Anadolu'nun önemli düşünürlerinden biri olan Hacı Bektaş Veli, yaşadığı dönemde toplumun eğitilmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu araştırmada, Hacı Bektaş Veli'nin insan eğitimiyle ilgili düşüncelerini ortaya koymak amaçlanmıştır ve konuyla ilgili etnopedagojik açıdan bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmada nitel araştırma modeli kullanılmış, veriler ise doküman incelemesi yöntemiyle elde edilmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin Makâlât, Kitâbü'l Fevâid, Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye ve Emânet-i Hazret-i Pir adlı eserleri, araştırma kapsamında ele alınmıştır. Bu eserlerden eğitimle ilgili elde edilen veriler Hacı Bektaş Veli'nin eğitime genel yaklaşımı ve benimsediği eğitim ilkeleri şeklinde iki kategoriye ayrılmıştır. Araştırmanın sonucunda Hacı Bektaş Veli'nin ahlâki değerler etrafında şekillenen hümanist bir eğitim anlayışına sahip olduğu; akla ve ilime oldukça önem verdiği; mürşide bağlılık, bireysel farklılıklar, aşamalı eğitim, eşitlik gibi ilkeleri benimsediği görülmüştür. Eğitim anlayışının, idealizm ve ilerlemeciliğin bir sentezi olduğunu söylemek mümkündür. Hacı Bektaş Veli'nin Türk kültüründe önemli bir değer olması nedeniyle fikirlerinin doğru anlaşılmasının, milli eğitim politikalarına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş Veli, eğitim felsefesi, etnopedagoji, değerler eğitimi

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Hacı Bektaş Veli, who is one of the important philosophers of Anatolia, contributed enormously to the education of society in the period he lived. In this research, it is aimed to reveal the thoughts of Hacı Bektaş Veli about the education of people and it is tried to make an evaluation about this subject in terms of ethnopedagogy. In this study, quality research model was used and data was obtained by searching the documents. The works of Hacı Bektaş Veli such as Makâlât, Kitâbü'l Fevâid, Makâlât-ı Gaybiyye Kelimât-ı Ayniyye and Emânet-i Hazreti Pir were handled within the scope of this investigation. The data about the education gained from these works was categorized in two ways; the general approach of Hacı Bektaş Veli towards the education and educational principles. As a result of the research, it was seen that Hacı Bektaş Veli had a humanistic education understanding that involved moral values, he gave importance to wisdom and science very much, he adopted individual differences, equality, loyalty of the guide and gradual education. It is possible to say that his education understanding is a synthesise of idealism and progressivism. As Hacı Bektaş Veli is an important value in Turkish culture, it is thought that if his thoughts are understood in a correct way, they will contribute to national education politics positively.

Keywords: Hacı Bektaş Veli, ethnopedagogy, education philosophy, values education

Paper Type: Research

* Bu çalışma Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim bilimleri alanında Fulya Şahin tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden derlenmiştir.

¹Gaziantep Üniversitesi, Nizip Eğitim Fakültesi, recepkahtamanoglu@gmail.com

²MEB, fulyasahin1988@gmail.com.

Atf için (to cite): Kahramanoğlu, R., Şahin, F. (2019). Hacı Bektaş Veli Felsefesinin Etnopedagojik Açından İncelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Prof. Dr. Fuat Sezgin Özel Sayısı), 41-58.

Giriş

Eğitimin dünya üzerindeki varlığı, insanlığın varoluşu kadar eskidir. Kurulan uygarlıkların ve geliştirilen kültürel mirasın devamlılığının sağlanması; toplumun bilgi, değer, inanç ve normlarının yeni nesillere aktarımıyla mümkün olabilmektedir (Demirel, 2006: 41). Okuryazarlığın hızla arttığı 19. yüzyıla kadar halk arasında eğitim büyük ölçüde sözlü olarak yapılmıştır. Felsefe, atasözleriyle; bilgi, efsane ve destanlarla; görgü, hikâye ve masallarla; ahlâk, halk ezgileriyle kazandırılmıştır (Çınar, 2018a: 368). Küreselleşmenin bir doğurgusu olan kültürel tektipleşme ve asimilasyon problemi, son yıllarda halkların gelenekten gelen bu pedagojik mirasının daha fazla dikkat çekmesine sebep olmuş ve etnopedagoji adı verilen bir bilim dalı ortaya çıkmıştır (Kaya vd., 2019: 79).

Etnopedagoji, “etnos” ve “pedagoji” kavramlarından oluşan birleşik bir sözcüktür. “Etnos” soy, halk, millet gibi anlamlara gelmektedir. Pedagoji ise çocukların eğitimiyle ilgilenen bilim dalıdır. O hâlde etnopedagoji; soyların, halkların ve milletlerin geleneksel eğitim tecrübelerine dayanan bir bilimdir (Uulu ve Arabova, 2006: 44). Çınar (2018b), etnopedagojiyi “Etnopedagoji, bir toplumun (kavmin) çocuklarını gelenekten getirdiği ampirik bilgilerle yetiştirerek kendi kültür kalıbına sokmasıdır.” şeklinde tanımlamaktadır. Sovyet Rusya döneminde, 1960 ve 1970’li yıllarda G. N. Volkov adlı bilim insanı “Çuvaş Halkının Etnopedagojisi” ve “Etnopedagoji” isimli çalışmalarıyla bu bilimin temellerini atmıştır (Tosun, 2015: 2025). Etnopedagoji genel olarak iki temel amaç güder. Bunlardan ilki, halkın eğitimle ilgili geçmişten getirdiği bilgi ve tecrübeleri araştırarak sistemli bir hale getirmektir. İkinci amaç ise bu bilgi ve tecrübeleri günümüz eğitim sistemlerinde ve programlarında kullanmanın yollarını araştırarak bu doğrultuda öneriler sunmaktır (Meirkulova, 2017: 97). Halk, kendi milli pedagojisinin yaratıcısı ve aynı zamanda mirasçısı konumundadır. Modern gençlik, kuşaktan kuşağa aktarılan ve günümüze kadar ulaşan bilgeliğin pedagojik hazinelerini takdir etmeli ve onlara saygı duymayı bilmelidir (Abdurahmanova, 2016: 2-5). Eğitim politikalarının etnopedagojiye dayalı olarak belirlenmesi ve yürütülmesi toplumu ideolojik ve kültürel çalkantılardan korur. Böylece toplum moda akım ve hareketler karşısında kırılabilirlik göstermez (Çınar, 2018a: 368-369). Atatürk’ün üzerinde önemle durduğu Doğu’dan ve Batı’dan gelebilecek etkilerden uzak milli eğitim anlayışı tam olarak buna işaret etmektedir (Dönmez, 2006: 96).

Ülkemizde geçmişten bugüne eğitimle ilgili pek çok farklı görüş ortaya atılmış, hedefler ve içerik değiştirilmiş, farklı yöntemler denenmiştir. Diğer ülkelerde geliştirilen yaklaşım ve modeller ülkemizde de uygulanmaya çalışılmış fakat eğitim sistemimizde gerçek anlamda istikrarlı bir gidişat sağlanamamıştır. Bu durum, “toplumsal yapıya uygun milli bir eğitim politikası” gereksinimine işaret etmektedir. Bilindiği gibi bir toplumda eğitim sisteminin en temel işlevi kültürel değerlerin aktarımını sağlamaktır (Demirel, 2006: 41; Özen, 2014). Toplumun yapısıyla, değerleriyle ve kökünü tarihten alan eğilimleriyle örtüşmeyen eğitsel yaklaşımlar, bireylerin öz kültürüne yabancılaşması problemini beraberinde getirmektedir. Küreselleşmenin yarattığı kültürel boşluk nedeniyle toplumu bir arada tutan değerlerde çözümler yaşanmakta ve bu durum kültürel yozlaşmaya davetiye çıkarmaktadır. Kendi kültüründe yer alan kahramanları, kanaat önderlerini, sanatçıları yeterince tanımayan ve onlara saygı duymayan bir nesil yetişmektedir (Tosun, 2015: 2036). Bu nedenle çağa ve topluma en uygun eğitim modellerinin belirlenebilmesi için toplumumuzun geçmişten gelen eğitim mirasının tüm yönleriyle ele alınıp incelenmesi; eğitim üzerine görüşleri olan filozof, bilgin ve sanatçıların görüşlerinin dikkate alınması yararlı olacaktır (Çınar, 2018b: 80).

Türk eğitim tarihinde, insan-ı kâmil olma yolunda eğitim faaliyeti yürüten tasavvuf ekolü önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu öğretisi, insanların kendi özünü anlamasına, manevi ve ahlâki yönden gelişmesine büyük katkılar sunmuş; toplumsal birlik ve beraberliği desteklemiştir (Güzel, 2007: 19). Türk tasavvuf hareketinin öncüsü kabul edilen Hoca Ahmet Yesevi sıklıkla, “Pir-i Türkistan, mürid-i kâmil, toplumun hocası” unvanlarıyla anılmaktadır (Korkmaz, 2001: 332). Yesevi’nin izinden giden ve 13. yüzyılda yaşamış bir Türk mutasavvıf

olan Hacı Bektaş Veli de fikirleriyle Anadolu'nun kültürel yapısını derinden etkilemiştir (Yıldız, 2012: 188). Hacı Bektaş Veli, Horasan'ın Nişabur kentinde dünyaya gelmiştir. Hayatını menkıbevi bir biçimde anlatan Vilâyetnâme'ye göre asıl adı Bektaş'tır. Tarihi kaynaklar, 1209-1270 yılları arasında yaşadığına işaret etmektedir (Yılmaz vd., 2007: 15). Babası Horasan ülkesinin hükümdarı Seyyid İbrahim Sanî, annesi ise Nişabur'un ünlü bilginlerinden olan Şeyh Ahmet'in kızı Hatem Hatun'dur. Hacı Bektaş Veli, Hoca Ahmet Yesevi'nin halifelerinden olan Lokman Perende tarafından eğitilmiştir (Yavaş, 2006: 29). Eğitimini tamamladıktan sonra Anadolu'ya gelerek Nevşehir yakınlarındaki Sulucakarahöyük Köyü'ne yerleşmiştir. O dönemde Anadolu'da merkezi otoritenin zayıflaması, yöneticiler arasındaki iktidar çatışmaları, Moğol istilası, Rumlar ve Ermenilerle devam eden savaşlar refah ve düzeni bozmuş; Anadolu Selçuklu Devleti dağılma sürecine girmiştir (Melikoff, 2010: 80). Hacı Bektaş Veli, böylesine çalkantılı bir dönemde fikir ve görüşleriyle halka umut aşılamış; dergâhında yetiştirdiği dervişleri o zamanlar Rum diyarı olarak anılan Anadolu'nun çeşitli bölgelerine göndererek Anadolu'nun Türk diyarı haline gelmesine önemli katkılar sunmuştur (Tekin, 2014: 19). Bektaşilik akımının öncüsü olarak temsil ettiği değerler yerelden çok evrensel nitelik taşımaktadır. "Gelin canlar bir olalım." diyerek gönüllere girmiş, birleştirici ve hoşgörü sahibi bir tutum içinde olduğunu göstermiştir (Işık vd., 2010: 176). Hacı Bektaş Veli, yerleştiği Sulucakarahöyük'te vefat etmiştir. Sulucakarahöyük ismi zamanla unutulmuş buraya Hacıbektaş adı verilmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin türbesi günümüzde Nevşehir iline bağlı olan bu ilçede yer almaktadır. (Yılmaz vd., 2007: 15).

Hacı Bektaş Veli'nin bıraktığı eserlerde hayatın pek çok alanına dair öğütler yer almaktadır (Cömert, 2011: 315). Eğitim de bu alanlardan biridir. Eğitimin millileştirilmesi kapsamında tıpkı diğer abide şahsiyetler gibi Hacı Bektaş Veli'nin de eğitim hakkındaki görüşlerinin dikkatle incelenmesi gerekli görülmektedir (Bayar ve Bayar, 2014: 38). Hacı Bektaş Veli, eğitim konulu özel bir eser kaleme almamıştır. Fakat yazmış olduğu eserler incelendiğinde çeşitli yerlerde eğitimle ilişkili ifadeler yer verdiği görülmektedir. Bu ifadeler, bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak değerlendirildiğinde "kâmil insan ideali" etrafında şekillenen bir eğitim anlayışının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Hacı Bektaş Veli felsefesini eğitsel bir açıdan ele alarak onun insan yetiştirme konusundaki fikirlerini sistematik bir şekilde ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problem cümlesi "Hacı Bektaş Veli'nin eğitim konusundaki görüşleri nelerdir?" şeklinde belirlenmiştir. Araştırma kapsamında ele alınacak alt problemler ise şöyle sıralanmıştır:

1. Hacı Bektaş Veli'nin eğitime genel yaklaşımı nasıldır?
2. Hacı Bektaş Veli'nin insan yetiştirmede benimsediği ilkeler nelerdir?

Hacı Bektaş Veli'nin hayatı, eserleri ve inançsal kimliği ile ilgili pek çok akademik çalışma bulunmasına rağmen eğitim hakkındaki görüşleri konusuna değinen çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu anlamda bu araştırmanın, var olan açığı kapatmaya bir nebze katkı sunacağı düşünülmektedir. Ahlâk temelli bir düşünce sistemi olması sebebiyle Hacı Bektaş felsefesinden özellikle değerler eğitimi konusunda faydalı çıkarımlar sağlanabilir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, nitel verilerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak derinlemesine incelenmesine imkân veren nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Bu model gerçeklerin, içinde bulunduğu ortamla birlikte ele alınması gerektiğini savunan, antipozitivist bir yaklaşımdır. (Büyüköztürk vd., 2016: 12-13).

Bu çalışmada, veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin analizine dayanır. Bu araştırma kapsamında, birincil veri kaynakları olarak Hacı Bektaş Veli'ye ait kitaplar incelenmiştir.

2.2. Veri Kaynakları

Bu araştırma kapsamında Hacı Bektaş Veli felsefesine eğitsel bir bakış açısı sunmak amacıyla incelenen dokümanlar, kendisine ait olduğu konusunda genel kanı bulunan eserlerdir. Hacı Bektaş Veli'ye atfedilen eserler Makâlât, Kitâbü'l Fevâid, Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, Besmele Şerhi, Fâtiha Suresi Tefsiri, Emânet-i Hazret-i Pir (Hacı Bektaş Veli Nasihatleri), Hadîs-i Erbaîn Şerhi ve Şathiyye'dir. Bunlardan Makâlât, Kitâbü'l Fevâid, Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye ve Emânet-i Hazret-i Pir adlı eserler, Hacı Bektaş Veli'nin öğretisini anlatarak nasihatler verdiği eserler olmaları nedeniyle araştırma kapsamında ele alınmıştır. Bu eserlerle ilgili detaylı bilgiye aşağıda yer verilmiştir. Besmele Şerhi, Hadîs-i Erbaîn Şerhi ve Fâtiha Suresi Tefsiri adlı eserler araştırma konusuyla alâkalı muhteva bulundurmadığından bu araştırmanın kapsamı dışında kalmaktadır. Hacı Bektaş Veli'ye atfedilen iki sayfalık bir yazma olan Şathiyye'ye ise ulaşılamadığından araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Araştırmada, çalışırken kolaylık sağlaması açısından Hacı Bektaş Veli'nin eserlerinin büyük çoğunluğunu içinde barındıran "Hacı Bektaş Veli Külliyyatı" isimli ansiklopedi temel kaynak olarak kullanılmıştır. Bu ansiklopedide Makâlât, Kitâbü'l Fevâid, Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, Besmele Şerhi ve Fâtiha Suresi Tefsiri olmak üzere beş farklı kitap tek ciltte toplanmıştır. Eser, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi ile Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Vakfı işbirliğiyle hazırlanmıştır. Editörlüğünü Doç. Dr. Gıyasettin Aytaş'ın yapmış olduğu eser, 2010 yılında Ankara'da basılmıştır.

Bu araştırma çerçevesinde incelenen ilk eser olan Kitâbü'l Fevâid, Hacı Bektaş Veli Külliyyatı'nda 19-167. sayfalar arasında Farsça aslıyla birlikte yer almaktadır. Baki Yaşa Altınok tarafından yayına hazırlanan nüsha, İstanbul Kitaplığı Osman Ergin yazmalar bölümü 948-02'de kayıtlıdır (Hacı Bektaş Veli Külliyyatı, 2010: 20-21).

İncelenen ikinci eser olan Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, Hacı Bektaş Veli Külliyyatı'nda, 329-469 sayfaları arasında yer almaktadır. Kitabın orijinal dili Farsça olup Doç. Dr. Gıyasettin Aytaş tarafından yayına hazırlanmıştır (Hacı Bektaş Veli Külliyyatı, 2010: 331-335).

İncelenen üçüncü eser olan Makâlât, Hacı Bektaş Veli Külliyyatı'nda, 471-767 sayfaları arasında bulunmaktadır. Eseri yayına hazırlayanlar, Doç. Dr. Ömer Özkan ve Yrd. Doç. Dr. Malik Bankır'dır. Makâlât, Hacı Bektaş Veli'nin fikirlerini anlattığı en önemli eser olarak kabul edilmektedir. Kelime anlamı "makaleler" demek olan Makâlât'ın orijinal dili Arapçadır. Özel kütüphanelerde ve devlet kütüphanelerinde yaklaşık otuz nüshası tespit edilmiştir. Araştırmada kullanılan nüsha Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Hacıbektaş 71 numarada kayıtlı bulunan nüshadır (Hacı Bektaş Veli Külliyyatı, 2010: 473-482).

Bu araştırma çerçevesinde incelenen son eser, Emânet-i Hazret-i Pir adlı risaledir. Hacı Bektaş Veli Külliyyatı ansiklopedisinde yer almayan bu risalenin transkribe edilip sadeleştirilmiş haline, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisinin 2013 yılında yayınlanan 67. sayısında yer alan "Hacı Bektaş Veli'ye İfade Edilen Bir Eser: Emânet-i Hazret-i Pir" adlı makaleden ulaşılmıştır. Bu risale, Hacıbektaş İlçe Halk Kütüphanesi Nu: 29'da Erkân-ı Bektâşiyye adıyla kayıtlı bir dergide "Der Beyân-ı Emânet-i Hazret-i Pîr Efendimiz" adıyla geçmektedir. Ali Kozan tarafından transkribe edilen metin Hacı Bektaş Veli Nasihatleri şeklinde çevrilmiş olup çeşitli konularda öğütler içermektedir (Kozan, 2013: 15-67).

2.3. Verilerin Analizi

Bu araştırmada, doküman incelemesinden elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde, toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmak amaçlanır. Temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri, belli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 242).

Bu araştırmanın veri analizi aşamasında öncelikle Makâlât, Kitâbü'l Fevâid, Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, Emânet-i Hazret-i Pir adlı eserler tek tek incelenerek eğitim-öğretimle ilişkili olabilecek kısımlar çıkarılmış ve kodlar oluşturulmuştur. Aralarında anlamlı ilişkiler bulunan kodlar bir araya getirilmiş ve araştırmaya ilişkin temalar elde edilmiştir. Daha sonra bu temalar Hacı Bektaş Veli'nin eğitime genel yaklaşımı ve eğitimde benimsediği ilkeler şeklinde iki kategoriye ayrılmıştır. Belirlenen temalara ilişkin bulgular, başlıklar halinde sunulmuştur. Daha sonra, elde edilen bulgular ilgili kuramsal çerçeve ışığında yorumlanmış ve çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Varılan sonuçlardan hareketle bazı önerilerde bulunularak çalışma sonlandırılmıştır.

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bu çalışmada aktarılabilişliğı sağlamak açısından ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İncelenen eserlerden konuyla ilgili elde edilen tüm veriler, tema başlıkları altında doğrudan alıntılar şeklinde ve yorum katılmadan sunulmuştur. Bu şekilde okuyucuya yorum yapma ve kendi sonuçlarına ulaşma fırsatı verilmiştir. Hacı Bektaş Veli'ye ait olan tüm eserler tek tek incelenmiş ve bunlardan eğitimle alakalı içerik barındıran dört eser seçilerek amaçlı örnekleme yapılmıştır. Kullanılan eserlerin özellikleri ve veri analiz süreci ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Verilerin sonuçlarla tutarlılığına özen gösterilmiştir. Ayrıca kategori, tema ve kodların tutarlılığını sağlamak için ilgili eserler birer hafta aralıklarla üç kez incelenmiş, belirlenen kodlarda bir değişiklik olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen veriler tarafsız bir bakış açısıyla yorumlanıp sunulmaya çalışılmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde Hacı Bektaş Veli'nin Makâlât, Kitâbü'l Fevâid, Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye ve Emânet-i Hazret-i Pir eserlerinden eğitime genel yaklaşımı ve eğitimde benimsediği ilkeler konusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Çıkarılan kodlar doğrultusunda oluşturulan kategori ve temalar şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Bulgulardan elde edilen kategori ve temalar

Şekil 1.'de görüldüğü gibi içerik analizi sonucunda elde edilen temalar, Hacı Bektaş Veli'nin eğitime genel yaklaşımı, eğitimde benimsediği ilkeler şeklinde iki kategoriye ayrılmıştır. Birinci kategorideki temalar eğitim anlayışı, öğretmene bakışı ve öğrenciye bakışı; ikinci kategorideki temalar mürşide bağlılık ve teslimiyet, bireysel farklılıklar, eşitlik, aşamalı eğitim, akla ve ilme dayalı eğitim, gönüllülük ve ahlâk temelli eğitimidir.

3.1. Hacı Bektaş Veli'nin Eğitime Genel Yaklaşımı

Hacı Bektaş Veli'nin eğitime genel yaklaşımına yönelik elde edilen kodlar Şekil 2.'de sunulmuştur.

Şekil 2. Hacı Bektaş Veli'nin eğitime genel yaklaşımına ilişkin kodlar

Eğitim anlayışı	Öğretmene bakışı	Öğrenciye bakışı
<ul style="list-style-type: none">•İnsana verilen değer•Cehalete karşı duruş•Aklın önemi•Bütünsel eğitim•Kendini tanıma•Nefis terbiyesi•Edep	<ul style="list-style-type: none">•Kâmil insan•Bütün âlemi gören•Ayna gibi gösteren•Önder•Bilgiç•Ermiş•Tatlı dilli	<ul style="list-style-type: none">•Sürekli gelişim odaklı•Dürüst•İyiliğe yönelen•Nefsini arındıran•Ahlâklı

Şekil 2. Hacı Bektaş Veli'nin eğitim anlayışını, ideal öğretmene ve öğrenciye bakış açısını özetlemektedir. Bu kategoriyle ilgili elde edilen bulgular aşağıda açıklanmalı olarak verilmiştir.

3.1.1. Eğitim Anlayışı

Hacı Bektaş Veli felsefesi, insan sevgisi ve hoşgörüye dayalı, evrensel ahlâk ilkelerini güden bir yaklaşımdır. Buna bağlı olarak yetiştirilmek istenen insan, mürşit-mürit ilişkisi içinde manevi bir eğitimden geçer. Hacı Bektaş Veli'nin insana atfettiği değeri “*Altın ve gümüş ocakları gibi insanın zatı da maden ocaklarıdır.*” sözlerinden anlamak mümkündür (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 123). Maden ocağına benzettiği insanın da tıpkı altın ve gümüş rezervleri gibi işlenmesi gerekmektedir. Zira işlenmemiş maden fazla bir işe yaramayacaktır. Bunu yapacak olan da kuşkusuz ki eğitimidir. Hacı Bektaş Veli, cehalet konusunda Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye adlı eserinde şu sözlere yer vermektedir:

“*Su tufanında her ne kadar su bela ise de vücutlara yönelik olduğu için ondan kurtulmak kolaydır. Ancak cehalet tufanı ondan daha zordur, daha kötüdür. Çünkü onda boğulan kimse ilelebet kurtulamaz.*” (Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, 2010: 397).

İnsan eğitimine verdiği önemi ifade ettiği bu sözlerde kişinin cahilliğinin farkına varamayarak o şekilde yaşayıp gitmesini, bir nevi boğulma olarak nitelendirmiş ve suda boğulmaktan bile daha kötü bir olgu olarak değerlendirmiştir. Cehaletten kurtulmak ve hedeflenen insana ulaşmak için akıl temelli bir yol izlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

“*Akıl bir sultandır ki sultan tahtına oturmuş ve anlama onun yardımcısıdır. Bu sultanın komutanları vardır. Deniliyor ki bu komutanların birincisi ilim, ikincisi perhiz (sakınma), üçüncüsü edep, dördüncüsü nezaket, beşincisi iyi ahlâktır. Bu beşi tamamlanınca yüce Allah ona marifet verir.*” (Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, 2010: 425).

Akıl ve ilim temelli bir eğitim anlayışına sahip olan Hacı Bektaş Veli, akıllı bir sultana; ilim, güzel ahlâk, nezaket ve kötülüklerden sakınmayı ise onun komutanlarına benzetmiştir. Bu söz esasında, onun insan yetiştirmede kullanılmasını önerdiği formülü özetler niteliktedir. “*Yüce Allah ona marifet verir.*” sözüyle kastettiği ise kişiye artık sezgisel olarak bilgi edinme kapısının açılmasıdır. Marifet sahibi kişi, bilgiye kendi deneyimleri yoluyla kavrayarak ulaşır.

Hacı Bektaş Veli, “*İlme'l-yakin bedeni eğitmek, ayn'el-yakin kalbi eğitmek, hakka'l-yakin canı eğitmektir.*” sözüyle bedensel, duygusal ve manevi eğitime işaret etmektedir. Buradan hareketle eğitimi, bütünsel bir yaklaşımla ele aldığı söylenebilir (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 49). Kişinin ilim öğrenirken alçakgönüllülüğü elden bırakmaması gerektiğini ise “*Bir kimse gelmiş geçmiş bütün ilimleri tahsil etmiş dahi olsa, onun bu ilmi son nefesinde elinden tutacak değildir.*”

sözleriyle dile getirmiştir (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 57). Kişi ilim öğrenirken aynı zamanda nefisini terbiye etmeyi de bilmelidir.

Hacı Bektaş Veli'nin insan yetiştirme modelinin temelini ahlâki değerler oluşturur. Aklın komutanları arasında gösterdiği edep ile ilgili olarak Kitâbü'l Fevâid adlı eserinde şu beyit yer almaktadır:

*‘Efendi bil ki insanın bedeninde can olan şey edeptir.
İnsanların gözlerinin, gönüllerinin nuru edeptir.’* (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 55).

İnsan varlığının ahlâki değerlerle örülmesi; görgülü, nezaketli ve utanma duygusu olan kişilerin yetiştirilmesi bu anlamda önemlidir. Ahlâki değerler sözde kalmamalı, kişi tarafından içselleştirilmelidir. Nitekim Hacı Bektaş Veli de *‘Biz lafa değil içe ve hâle bakarız.’* sözlerinde bunu dile getirmektedir (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 163). Ayrıca insanın aradığı gerçeği ancak kendi içinde bulabileceğini *‘Muhiplerin söyledikleri hakikat insanın kendi içindedir. Başka yerde arayan asla bulamaz. Bu yüzden kendisini tanıyıp bilmeyen Tanrı'yı nasıl bilecek ve görecek?’* sözleriyle belirtmiş, insanların kendilerini tanımasını öğütlemiştir (Makâlât, 2010: 519).

Hacı Bektaş Veli'nin eserlerinden hareketle insan yetiştirme felsefesi özetlenecek olursa düşünmeye, ilim öğrenmeye, ahlâki değerlerin kazandırılmasına özellikle önem veren; bütüncül ve insancıl bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Ona göre akıl, imanın koruyucusudur. Gerçeğe ancak akıl yoluyla ulaşılabilir.

Hacı Bektaş Veli, eserlerinde manevi yolda yol gösterici olan öğretmenlerden *‘mürşit, üstat, şeyh, evliya’* olarak bahsetmektedir. Bu yolun yolcuları olan öğrenenler için ise *‘mürüt, talip, muhip, derviş’* tabirlerini kullanmaktadır.

3.1.2. Öğretmene Bakışı

Hacı Bektaş Veli, Kitâbü'l Fevâid isimli eserinde kişinin bir öğretmene duyduğu ihtiyacı şu sözlerle ifade etmektedir:

‘Bir kimsenin kendi içtihadıyla uzun zaman boyunca kazanamadığı şeyin iki misli, şeyh sohbetiyle bir saatte kolaylaşır. Ancak nadiren yüce Hakk'ın bir kimseyi şeyhsiz ve üstatsız eğittiği olur. O şeyhsiz, üstatsız çok az yetişen de başkaları ondan öğrensin diye çıkar.’ (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 139).

Kişi kendi çabasıyla öğrenmeye çalıştığında bu öğrenme hem zaman alıcı hem de eksik olacaktır. Bu nedenle hızlı ilerlemek için kişinin bir mürşide bağlanmasını gerekli görmektedir.

Verilen eğitim neticesinde varılmak istenen nokta *‘insan-ı kâmil’* mertebesine ulaşmaktır. Hacı Bektaş Veli kâmil insanı, manevi yol öğretmenlerini nitelendirdiği sıfatlarla tanımlamaktadır. Şöyle ki:

‘İnsan-ı kâmil sıfatları yahut itibarı sebebiyle farklı adlarla anılmıştır, hepsi doğrudur: mürşit, şeyh, önder, hidayetçi, bilgiç, ermiş, kâmil, yüksekte, bütün âlemi gören, ayna gibi gösteren, panzehir, kimya taşı...’ (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 141).

Demek ki yol gösterici kişi, kazandırmak istediği özelliklere önce kendisi sahip olmalı yani rol model olmalıdır. Bu sözleyle, ideal bir mürşitte bulunması gereken sıfatları özetlemiştir. Mürşit önderlik edebilen, bilgili, olgun, bütünü görebilen, kişiyi ayna gibi kendi gerçeğiyle yüzleştirebilen, bir kimya taşı gibi insanda dönüşüm sağlayabilen kişidir. Cehaletin panzehridir. Yine aynı eserinde mürşitleri canın yani ruhun doktorlarına benzeterek şunları söylemektedir:

‘Su ve topraktan oluşan bedenin doktorları vardır. Kalbin canının da doktorları vardır; o doktorlar enbiya, evliya ve yolu doğru olanlardır. Doktorlar beden sağlıklı olsun ve güç kazansın diye bunu ye şunu yeme derler. Enbiya ve evliya

da bunu yap şunu yapma derler ki can arınsın safâ bulsun.” (Kitâbü’l Fevâid, 2010: 137).

Mürşitler yani öğretmenler, kişiyi belli konularda sohbet yoluyla eğitirler ve ona doğru yolu gösterirler. Bir mürşidin sohbeti sırasında takınması gereken tavrı Hacı Bektaş Veli, “*Sohbet iderken tatluca ve yumuşak olarak söyleyip muhâtabları nefret itdirmemelidir ve usandurmayup dâimâ kendine celb ve mütelezziz itmelidir.*” şeklinde belirtmiştir (Emânet-i Hazret-i Pir, 2013: 32). Öğretmen güzel konuşmayı, doğru iletişim kurmayı bilmeli; karşısındaki öğreneni bıktırmamalıdır. Öğrenci öğretmeninden “mütelezziz olmalı” yani hoşnut kalmalı, bu şekilde ona bağlanmalıdır.

3.1.3. Öğrenciye Bakışı

Hoca Ahmet Yesevi’nin başlattığı toplumun hocası olma geleneğini Anadolu’da devam ettiren Hacı Bektaş Veli’nin, yola talip olacak kişilerde görmek istediği özelliklere eserlerinden ulaşmak mümkündür. Muhip, talip, derviş gibi isimlerle adlandırdığı öğrenenlerin bulunduğu seviyeyle hiçbir zaman yetinmeyen, gelişime açık kişiler olmaları gerektiğini şu sözleriyle vurgulamaktadır:

“Peygamberlerin sultanı her zaman ‘Allah’ım! Bilgimi arttır.’ der ve daha yüksek makam isterdi. Aynı şekilde derviş de önüne hangi makam çıkarsa çıksın, orada kalmamalı ve onunla yetinmemelidir.” (Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, 2010: 389).

Buna göre öğrenci öncelikle bilgiyi almaya istekli, azimli ve çalışkan olmalıdır. Kendi öğrenme sorumluluğunu alabilmelidir. Öğrenciden ikinci olarak beklenense “*Derviş sözlerinde, amellerinde ve davranışlarında doğru olmalı...*” sözünden de anlaşılacağı üzere her zaman doğruluktan yana olmaya gayret göstermesidir. (Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, 2010: 349). Hacı Bektaş Veli, burada ahlâki olgunlaşmaya işaret etmektedir. Yine aynı eserin başka bir sayfasında talibin yani öğrencinin ahlâkı ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

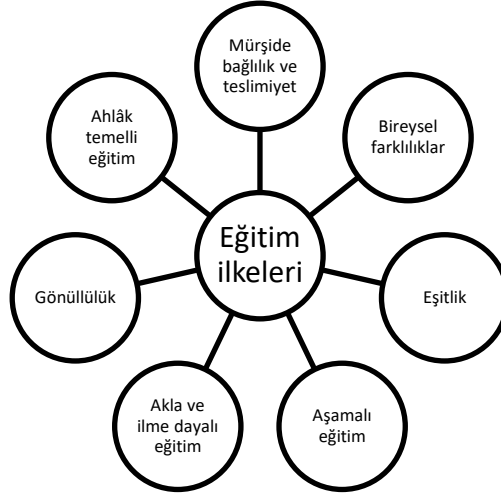
“Talip dilini dosttan başkası hakkında konuşmaktan sakındırmalı, nefsinin heveslerden temizleyip arındırmalıdır. Bu durumda, ahlâki kusurlardan uzaklaşıp iyiliğe yönelecektir.” (Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, 2010: 385).

Bu sözlerden hareketle talibin dedikodu ve riyakârlıktan uzak duran, nefesine uyup aşırı davranışlarda bulunmayan, dengeli, dürüst, yumuşak huylu bir yapıda olması gerektiği söylenebilir.

3.2. Hacı Bektaş Veli’nin Eğitimde Benimsediği İlkeler

Hacı Bektaş Veli’nin insan yetiştirmede kullandığı temel ilkeler Şekil 3.’de şematize edilmiştir.

Şekil 3. Hacı Bektaş Veli'nin eğitimde benimsediği ilkeler

Şekil 3.'de görüldüğü gibi Hacı Bektaş Veli eğitimde mürşide bağlılık ve teslimiyet, bireysel farklılıklar, eşitlik, aşamalı eğitim, akla ve ilme dayalı eğitim, gönüllülük ve ahlâk temelli eğitim olmak üzere yedi ilke gözetmektedir. Bu ilkelerle ilgili elde edilen bulgulara, aşağıda başlıklar halinde yer verilmiştir.

3.2.1. Mürşide Bağlılık ve Teslimiyet

Hacı Bektaş Veli, eğitimin bir yol gösterici olmadan kendiliğinden gerçekleşmesinin mümkün olmayacağını düşünmektedir. Bununla ilgili olarak “*Bir şeyi temizlemek için mutlaka bir su gerekir. Sanat ve meslek, öğretmen veya usta olmadan öğrenilemez.*” ve “*Öğretmensiz öğrenmek pek nadir mümkün olur. Nadir ise bir hüküm taşımaz.*” ifadelerini kullanmıştır (Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, 2010: 451). Burada mürşide bir teslimiyet söz konusudur. Kişi için en doğru olanı, onu sürekli gözlemleyen mürşidi bilir ve söyler. Bu nedenle Hacı Bektaş Veli talibin bir tek öğretmene bağlanmasını önerir. Bununla ilgili olarak kendi dervişlerine şunları söylemektedir:

“Başka şeyhlere bakma çünkü en doğru şeyh benim. Onların sohbeti zararlıdır. Zira bizim bakışımız güneştir, mürit ise ham taştır ve taş güneşin ışığıyla lal yani kırmızı olur. Onların ışığı ise gölge gibidir. Lal olabilecek taş, güneşin ışığından gölgeye giderse lal olmaz, olgunlaşmaz.” (Kitâbü’l Fevâid, 2010: 135).

Burada amaç şüphesiz ki diğer mürşitleri karalamak değil, talibin ihtiyaçlarına en uygun olan yol göstericinin zaten kendi isteği ve nasibiyle bağlandığı mürşidi olduğunu ifade etmektir. Kişi kendi için doğru olmayan ellerde olgunlaşamaz, potansiyelini ortaya çıkaramaz ve ham kalmaya devam eder. Bu nedenle kişi öğretmenini titizlikle seçmeli ve bu yoldan geri dönmemelidir. Bu düşünceleri Hacı Bektaş Veli, Emânet-i Hazret-i Pir adlı risalesinde “*Erenler bildirmişlerdür: ‘Gelme gelme, dönme dönme, gelenün malı gidenün cânı gider.’*” diyü.” sözleriyle belirtmektedir (Emânet-i Hazret-i Pir, 2013: 25).

Pir ve talip yani öğretmen ve öğrenci arasındaki eğitsel süreci Hacı Bektaş Veli “*Muhip, pirin emriyle seyredip, dikkatle gözlemleyip görüş sahibi olur. Pirin yardımıyla seyrederek gönlün fazilet odağı olduğunu öğrenir.*” şeklinde özetlemiş ve “*Emir vermenin anlamı yol göstermek, yardımın anlamı güç vermektir.*” açıklamasında bulunmuştur (Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, 2010: 433). Buna göre, talip pirin yol göstericiliğinde gözlemlerde bulunarak dünyayı anlamaya çalışır ve ondan aldığı güç ile olumlu davranışlar geliştirir.

3.2.2. Bireysel Farklılıklar

Hacı Bektaş Veli, Makâlât isimli eserinde insanları yaratılışlarına göre dört kısma ayırmıştır. Bunlar; abidler, zahidler, arifler ve muhiplerdir. “*Bu dört türlü topluluğun dört türlü*

ibadetleri ve dört türlü arzuları ve dört çeşit hâlleri vardır.” diyerek bu grupların farklı özelliklerini vurgulamaktadır (Makâlât, 2010: 491). Abidler (ibadet edenler), şeriat ehli olup asılları yeldir. Gece gündüz Hakk’a ibadet ederler. Kalplerinde kibir, haset ve düşmanlık bulunmamalıdır. Zahidler, tarikat ehli olup asılları ateştedir. Bu kişiler nefislerini yakarak ahirette azaptan kurtulurlar. Arifler, marifet ehli olup asılları sudandır. Bununla ilgili olarak, *“Bilindiği gibi su temizdir ve temizleyicidir. Öyleyse ariflerin de temiz ve temizleyici olması gerekir.”* ifadelerine yer vermektedir. Arifler de hem kendilerini hem de çevrelerini su gibi arıtırlar. Şeriat katında giysi ve beden suyla temizlenebilirken arifler katında suyla temiz olunmaz. Önce yıkayan temiz olmalıdır ki sonra da yıkanan temizlensin. Dördüncü bölüm olan muhipler (sevenler) ise hakikat ehli olup asılları topraktır. Bununla ilgili olarak Hacı Bektaş Veli, *“Toprak teslimiyet ve rıza demektir. Muhip de zaten daima teslim ve rıza halindedir.”* ifadelerini kullanmaktadır (Makâlât, 2010: 491-517).

Hacı Bektaş Veli, insanları yaradılışlarına göre dört bölüğe ayırarak bireysel farklılıklara işaret etmektedir. İnsanların öğrenirken kullanacakları yöntem, karşılaşacakları güçlükler birbirinden farklıdır. Varacağı sonuç da yine kendine özgü olacaktır. Mürşit, müridinin özelliklerini iyi değerlendirerek ona özgü bir yol çizmelidir. Bu sayede her birey kendi yolunda ve kendi hızında ilerleyebilir

3.2.3. Eşitlik İlkesi

Hacı Bektaş Veli, yaşamın her alanında insanlara karşı adaletli olunmasını öğütlemiş bir düşünürdür. Bunu, hakikat kapısının ikinci basamağını *“Yetmiş iki millete bir gözle bakmak ve eşit hizmet etmektir.”* şeklinde tanımlayarak ifade eder (Kitâbü’l Fevâid, 2010: 41). Eşitlikçi, paylaşımcı ve adil bir toplum modeli önermektedir. Onun bu hoşgörü ve adalet anlayışı kuşkusuz bireylerin eğitilmesi için de geçerlidir. Her türlü insanlık hizmeti gibi eğitim hizmeti de din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı gözetilmeden verilmelidir.

Yaşadığı döneminin asalet anlayışına istinaden söylediği şu sözler eğitim açısından da çıkarımlar barındırmaktadır:

“Gerçeği araştıranlar yanında asalet, insanın emir yahut vezir sülalesinden gelmesi, fasıklar ve zalimler zümresinden olması değil, yaradılışı sağlam ve ahlâkı, mayası temiz olmak gibi insanın zatında bulunan bir cevherin cinsinden ibarettir. Halkın asalet sandığı şey asaletsizliğin ta kendisidir.” (Kitâbü’l Fevâid, 2010: 57).

Gerçeği araştıranlar yani kendini eğitime çabasında olanlar, kişinin kendi seçimi olmayan ve toplumsal eşitsizlik yaratan asalet kavramına farklı yaklaşırlar. Bu kimselerin nazarında asalet, sağlam bir karaktere ve güzel ahlâka sahip olmaktır. Buradan hareketle, insanlar arasında illaki bir ayırım yapılacaksa bunun ancak ahlâki değerler üzerinden yapılabileceğini, bunun dışında insanların eşit olduğunu belirttiği söylenebilir.

3.2.4. Basitten Karmaşığa ve Somuttan Soyuta Aşamalı Eğitim

Hacı Bektaş Veli’nin tasavvuf öğretisinde, kişi basitten karmaşığa doğru giden belli basamaklardan geçerek eğitilir. Her biri onar makamdan oluşan şeriat, tarikat, marifet ve hakikat kapılarını Hacı Bektaş Veli Makâlât isimli eserinde ayrıntılarıyla anlatmıştır. Şeriat kapısı; imanın ispatı, Kur’an ve hadislerde geçen hükümlerin yerine getirilmesi esaslarına dayanır. Tarikat kapısı; insan-ı kâmil olmak için bir yola girmeyi; marifet kapısı duygu ve ilimde en yüce düzeye ulaşmayı, arif olmayı; hakikat kapısı ise Allah’a ulaşmayı, ilahi aşkla yok olmayı tanımlar. Burada şeriat ve tarikat kapılarında kişinin kazanması beklenen hedefler ibadet etmek gibi daha somut bir yapıdayken marifet ve hakikat kapılarında daha içsel ve gözlemlenemeyen bir şekil kazanmaktadır. Görüldüğü gibi kademeli bir ilerleme söz konusudur. İnsan ancak bu basamakları eksiksiz bir şekilde çıktığında tanımlanan olgun insan idealine ulaşabilir (Makâlât, 2010: 521-555).

3.2.5. Akla ve İlime Dayalı Eğitim

Hacı Bektaş Veli, eserlerinde düşünme ve ilim öğrenme konusuna sıklıkla değinmektedir. Kitâbü'l Fevâid'de yer alan “*İnsanın kendi yokluğu üzerinde bir saat düşünmesi, kendi varlığında yaptığı bir senelik ibadetten daha iyidir.*” sözleriyle düşünmenin önemini vurgulamıştır (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 71). Yine bu konuda “*Zahidin yetmiş yıllık ibadeti, arifin bir saatlik tefekkürüne eşittir.*” sözleriyle derin düşünmenin, düşünmeden yapılan ibadetten daha üstün olduğundan bahsetmektedir (Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, 2010: 433).

Makâlât adlı eserinde akli teraziye benzetmiş ve aklın üstünlüğünü şu sözlerle ifade etmiştir: “*Yani akıl, Tanrı'nın terazisidir demektir. Zaten dünyada akıl terazisine eşdeğer başka bir nesne yoktur. İyiyi ve kötüyü ayırt eden akıldır.*” (Makâlât, 2010: 745).

İlme verdiği önemi ifade etmek için bir hadisten yola çıktığı “*Selam olsun Hz. Peygamber buyurdu: Allah, cahili dost tutmaz; dost tuttuğunu ilminden dolayı dost tutar.*” sözleriyle, kendini eğitmemiş kişilerin Allah tarafından seilmeyen kimseler olduklarını, bu sevgiye layık olmak için ilim öğrenmek gerektiğini dile getirmektedir (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 41). Yine aynı eserin bir başka bölümünde konuyla ilgili olarak “*Aklı olana bir işaret yeter ve onlar müjdelenenlerdir.*” cümlesi göze çarpmaktadır (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 49).

Hacı Bektaş Veli'ye göre ilme önem vermek kişiyi gelişmeye sevk eder. “*Dört şey büyüklüğün sebebidir: ilme değer vermek, haramdan sakınmak, adaletli idarecilere saygı göstermek ve yol ehli ile oturup kalkmak...*” (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 91). Bu cümlesinden hareketle insanın büyümesini, yücelmesini ve ilerlemesini ahlâki değerlerle birlikte ilim öğrenmeye ve ilim sahibi kimselerle muhabbet kurmaya bağladığını söylemek mümkündür.

3.2.6. Gönüllülük

Hacı Bektaş Veli, eğitimde gönüllü olmanın esas olduğunu belirtmektedir. “*İlimdir ki onu talep etmek lazımdır. Selam olsun Hz. Peygamberin buyurduğu gibi 'İlim talep etmek erkek ve kadın tüm Müslümanlara farzdır.*” (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 33). Kadın veya erkek fark etmeksizin kişi, ilim öğrenmeyi kendisi talep etmelidir. Böylece, girmiş olduğu uzun yolun zorluklarıyla baş ederek hedefe ulaşabilir. Gelişim konusunda gönülsüz davranan talibe kimsenin yol göstermeyeceğini şu beyitle dile getirmektedir:

“*Sen yol gitmemişsin o yüzden göstermemişler.*”

Yoksa kim bu kapıyı çaldı da ona açmadılar?” (Kitâbü'l Fevâid, 2010: 69).

Yine aynı eserinin başka bir bölümünde, insanın hedeflediği şeyi kendine dert edinmesi gerektiğini şu sözlerle anlatmaktadır: “*Bir insana rehberlik eden şey 'dert'tir. Bir işi yapmak için içinde hevesi, derdi, aşkı uyanmadığı sürece insan o işe girmez ve o murat dertsiz ona kısmet olmaz.*” (Kitâbü'l Fevâid: 109). Burada “dert” sözcüğünden kasıt bir işi yapmaya karşı duyulan aşırı istektir. Buna göre ilim öğrenmek ve olgun bir insan olmak hedeflerinin, ancak içten gelen bir istek ve azimle gerçekleşeceğini; aksi hâlde kişinin o işe tam anlamıyla girişmeyeceğini belirttiği söylenebilir.

3.2.7. Ahlâk Temelli Eğitim

Hacı Bektaş felsefesi genel itibarıyla ahlâki değerler üzerine kuruludur. Yetiştirilmek istenen insana bu değerleri kazandırmak hedeflenir. Hacı Bektaş Veli marifet kapısının ilk makamını “edep” yani güzel ahlâk olarak belirlemiştir. Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye adlı eserini vasiyetiyle noktalarken kendi öğrencilerine şöyle seslenmektedir: “*Size vasiyetim ey oğlum akıldır, edeptir... Hiçbir zaman şöhret arama ki şöhret alettir. Soya sopa rağbet etme. Daima ismin az söylensin. İlk önlere kendi adını yazma.*” (Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, 2010: 463). Bu sözlerinde ahlâki değerlere ve özellikle de alçakgönüllülüğe vurgu yaptığı görülmektedir. Kitâbü'l Fevâid adlı eserinde ise ahlâki değerlerle ilgili olarak şu nasihatlerde bulunmaktadır:

“Her zaman Allah tarafından güvende olmak istersen eğer, bu nasihati can kulağıyla dinle. Buyurdular ki: Hak’la saadet ile, halkla insaf ile, büyüklerle hürmet ile, düşkünlerle şefkat ile, düşmanlarla yumuşaklık ile, dostlarla vefa ile, nefesine kahr ile, dervişlerle cömertlik ile, alimlerle alçakgönüllülük ile, cahillerle susmak ile güven bulursun.” (Kitâbü’l Fevâid, 2010: 95).

Yukarıdaki sözlerinde merhamet, saygı, şefkat, vefa, cömertlik ve alçakgönüllülük değerlerine dikkat çekmektedir. Yine aynı eserde geçen şu dörtlükle her durumda iyi davranışlarda bulunulmasını öğütlemektedir:

“Kötülüğe karşılık vermek kötülükle
Akıllılık etmektir şekilcilere göre
Anlamaları sezen kişilerse
İyilik ederler kötülük görseler bile” (Kitâbü’l Fevâid, 2010: 39).

“Yazık sana ki içinde kibir, haset, cimrilik, düşmanlık, tamah, gıybet ve maskaralık gibi nice türlü şeytanî fiil varsa bunları suyla nasıl yıkayıp artıracaksın?” sözlerinde ise kötü vasıflara sahip kişilerin acınası bir durumda olduğunu dile getirmiştir (Makâlât, 2010: 509). Netice itibarıyla Hacı Bektaş Veli’nin ahlâki değerlere çok önem verdiği ve bu konuda öğrencilerine öğütlerde bulunarak ahlâki yönden gelişimlerini hedeflediği söylenebilir.

4. Tartışma Sonuç ve Öneriler

İnsan sevgisi, hoşgörü ve ahlâki değerlere verilen önem tasavvuf öğretisinin kökeninde mevcuttur. Avcı (2003), “Tasavvuf ve İnsan Eğitimi” adlı makalesinde Hoca Ahmet Yesevi, Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Niyazî Mısırî gibi mutasavvıfların eğitim hakkındaki görüşlerini anlatırken tüm bu isimleri insan odaklı ahlâk eğitimi ortak paydasında birleştirmiştir. Bu geleneğin Anadolu’daki önde gelen isimlerinden biri olarak Hacı Bektaş Veli, her yerde aranan hakikatin insanın kendi içinde olduğunu, öyleyse insanın önce kendini tanıyıp bilmesi gerektiğini belirtmiştir. Hacı Bektaş Veli’nin insan eğitiminde benimsediği felsefenin genel itibarıyla insan sevgisi ve ahlâki değerler üzerine kurulu olduğu görülmektedir. O, insanın özünü işlenmeyi bekleyen maden cevherine benzeterek insana atfettiği değeri ortaya koymaktadır. Kendisiyle özdeşleşen “Okunacak en büyük kitap insandır.” sözü de bu değerlerin bir kanıtı niteliğindedir. Bu yönüyle Türk hümanizminin önemli temsilcilerinden biri olduğu aşikârdır. Aytaş (2010), Hacı Bektaş Veli ve Thomas More’nin hümanizm anlayışını karşılaştırdığı çalışmasında, Batı’nın hoşgörü örneği olarak sunulan Thomas More’nin kendinden olana hoşgörülü yaklaşırken kendinden olmayana karşı acımasız ve reddedici bir tutum içinde olduğunu; buna karşılık Hacı Bektaş Veli’nin tüm insanlara aynı nazarla baktığını ifade etmektedir. Dilden dile aktarılan “İncinsen de incitme.”, “Düşmanınızın da insan olduğunu unutmayınız.”, “Hiçbir milleti ve insanı ayıplamayınız.” sözleri onun hoşgörü anlayışını özetleyen güzel birer örnektir. Bu durum, Hacı Bektaş Veli felsefesine evrensel bir nitelik kazandırmaktadır.

Hacı Bektaş Veli, cehaleti suda boğulmaktan bile daha kötü ve içinden çıkılmaz bir hâl olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle akla ve ilme büyük önem verdiği görülür. Birçok kaynakta sıklıkla kendisine atfedilen “İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır.” sözüyle bunu ifade etmektedir. Eserlerinde anlatımını desteklemek için sıklıkla kullandığı benzetmelerden birinde akli sultana; ilim, nezaket ve iyi ahlâki ise onun komutanlarına benzetmiştir. Bunların birbirini tamamlamasıyla Allah’ın kişiye marifet vereceğini, yani ilham ile öğrenme kapılarının açılacağını ifade etmiştir. Bu, olgunlaşma yolunda ileri bir düzeydir. Ergün (2016), “Mevlâna’nın Eğitim Görüşleri” adlı kitabında Mevlana’nın; Allah’ın her şeyden önce akli yarattığını, insanın çevresinde gördüğü ve anladığı her şeyin kendi içindeki akıl ve bilgi ışığının dışı vurumu olduğunu düşündüğünü dile getirmektedir. Ayrıca Gül (2018) de yaptığı çalışmada Hacı Bektaş Veli’nin öğretilerinde aklın ve ilmin önemine vurgu yapmaktadır. Buna göre Hacı Bektaş Veli ve Mevlana’nın akla ve bilgiye verdikleri önem yönünden benzer fikirlere sahip oldukları söylenebilir.

Hacı Bektaş Veli'nin eğitim anlayışı yöntem, öğretmen ve öğrenciye bakışı yönünden geleneksel bir yapıda olup öğretmen merkezlidir. Mürşit sarsılmaz bilgi otoritesidir. Bu geleneksel anlayış günümüzde her ne kadar kırılmaya çalışılsa da okullarda varlığını hâlâ büyük ölçüde sürdürdüğü söylenebilir. Bununla birlikte önerdiği eğitimin hayatla iç içe olması, yaşam boyu devam etmesi ve bireysel özelliklere göre şekillenmesi onu modern eğitim anlayışına da bir nebze yaklaştırmaktadır. Hacı Bektaş Veli'ye göre eğitimde genel amaç kişinin kendini bilmesi, nefsini köreltmesi, kalbini kötülüklerden arındırması ve ahlâki melekelerle donanmasıdır. Bunları başarabilen kişi insan-ı kâmil olur ve en nihayetinde Allah'a ulaşır. Aydın (2010), Türk-İslam tarihinin ünlü filozoflarından Fârâbî'nin eğitime ilişkin görüşlerini incelediği çalışmasında, Fârâbî'ye göre eğitimin insan nefsiyle ilgili olduğunu, kişinin yaradılış amacına eğitim sayesinde ulaştığını ifade etmektedir. Fârâbî, eğitimin en temel işlevinin ise ideal toplumun bir üyesi olabilmesi için insanı mükemmelleştirmek olduğunu düşünmektedir. Hacı Bektaş Veli ve Fârâbî'nin insanı yaradılış amacına ulaştırma işlevi yönünden eğitime benzer perspektiflerden yaklaştıkları görülür. Fakat Fârâbî konuyu daha toplumsal bir yönden ele alırken Hacı Bektaş Veli anlayışında manevi yön ağır basmaktadır.

Hacı Bektaş Veli'ye göre kişi, olgun insan olma yolunda ileri bir makamda bulunan mürşitlerin rehberliğinde yetiştirilmelidir. Kendi başına öğrenmeye kalktığında, bu öğrenme kusurlu ve eksik olur. Bir mürşide bağlanarak öğrenmek, hızlı gelişim göstermeyi sağlar. Bireysel ve öğretmenden bağımsız öğrenmeyi pek tasvip etmediği anlaşılmaktadır. Fakat kişi yine de öğrenmelerinden birinci dereceden sorumludur. Çünkü Hacı Bektaş Veli'ye göre yeterince istekli olunup sorumluluk almadan hiçbir amaca ulaşılamaz. Kişi bulunduğu makamla yetinmemeli, hep daha iyi olmaya çalışmalıdır. Özen'in (2011) belirttiği üzere Bektaşî eğitim yoluna girmek için yapılan nasip töreninin sonunda söylenen "Seni senden aldık, sana teslim ettik." sözü, kişinin gelişiminden kendisinin sorumlu olduğunu anlatmaktadır. Mevlana'ya göre de insanın yetişmesinde mutlaka bir eğitici, bir usta, bir yol göstericiye ihtiyaç vardır. Kendi başına giden sadece kendini görür, sadece kendi görüşüne bağlanır. Bir insan ne kadar zeki ve becerikli olursa olsun bilen bir kılavuz her zaman gereklidir (Ergün, 2016). İnsanın öğrenme sırasında daha tecrübeli kişilerce yönlendirilmesinin zamandan tasarruf sağladığı ve öğrenmeyi kolaylaştırdığı bir gerçektir. Özellikle eski zamanlarda bilgiye ulaşmak zor olduğundan geleneksel olarak öğretmen temel bilgi kaynağı olmuştur. Bu durum günümüz şartlarında değerlendirildiğinde ise aynı şeyleri söylemek pek mümkün görünmemektedir. Bireyin bağımsız öğrenme imkânları artık oldukça genişler ve kendi başına gerçekleştirdiği, plânlı olmayan öğrenmelerle de derin anlamlar keşfedebilir.

Hacı Bektaş Veli mürşit olacak kişinin, eğitimin de nihai hedefi olarak gördüğü, kâmil bir insan olması gerektiğini belirtmiştir. Yani öğretmen, öğrencisine kazandırmak istediği niteliklere önce kendisi sahip olmalı ve örnek teşkil etmelidir. Nitekim halkın öğretmeni olarak kendisi, Bayar ve Bayar'ın (2014) da belirttikleri gibi sadece öğütler veren bir lider değil aynı zamanda söylediklerini yaşayan örnek bir kişi olmuştur. Öğretmeni önder, bilgiç, ayna gibi gösteren, kimya taşı, kâmil, hidayetçi gibi sıfatlarla anmaktadır. Bu sıfatlardan özellikle kimya taşı, dönüşüm yaratma anlamı itibarıyla dikkat çekicidir. Öğretmen öğrencisini sohbet yoluyla irşat eder yani aydınlatır; ona doğru yolu gösterir ve dönüşümünü sağlar. İyi bir öğretmen bunu yaparken öğrencisine yumuşak bir şekilde yaklaşmalı, onu bıktırmamalıdır. Öğrencisi hoşnut olursa, öğretmenini severse eğitim süreci daha verimli geçecektir. Muhip, talip, derviş adlarıyla andığı öğrenci ise bulunduğu makamla yetinmemeli daima daha iyi olmak için gayret göstermelidir. Bu konuda, en derin bilgi sahibi insan olarak gördüğü Hz Muhammed'in bile "Allah'ım bilgimi arttır." demesini örnek göstermiş; insan için öğrenmenin sınırsız olduğuna işaret ederek sürekli gelişim odaklı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Fârâbî'nin öğretmen ve öğrenciye bakışı incelendiğinde ise üç tür eğitici tanımlandığı görülmektedir. Ona göre aile reisi, ailenin eğitici; öğretmen, çocuk ve gençlerin eğitici; devlet başkanı ise halkın eğiticisidir. Fârâbî'ye göre hem eğitici hem de öğrenen iyi bir karaktere sahip olmalı, dünyevi arzularından kaçınmalı ve sadece doğruyu arzulamalıdır. Öğretmen eğitimciliği gönüllü olarak yapmalı; öğrenciler ise öğrenmeye ve çalışmaya çok istekli olmalı, öğrendiklerini tekrar etmede sabırlı

olmalıdır (Aydın, 2010). Bu yönden, Fârâbî'nin öğretmen ve öğrenci hakkındaki görüşleri de Hacı Bektaş Veli'ninkiyle benzerlik taşımaktadır.

Hacı Bektaş Veli'nin eğitim anlayışını günümüzdeki eğitim felsefesi akımlarından daimicilik ve ilerlemecilikle ilişkilendirmek mümkündür. Daimicilik, değişmeyen evrensel ahlâk değerlerinin çocuğa kazandırılmasına, hem manevi hem de maddi gerçeklerin öğretilmesine önem verir. İnsanın en önemli özelliği düşünme yeteneğine sahip olmasıdır. Bu nedenle eğitim, sağlam karakterli ve aklını kullanabilen entelektüel insan tipi yetiştirmekle meşgul olmalıdır (Demirel, 2006: 21-22). Benzer şekilde Hacı Bektaş Veli de manevi eğitime büyük önem vermekte; sevgi, saygı, hoşgörü, yardımseverlik, adalet, dürüstlük, dostluk gibi evrensel değerleri sıklıkla vurgulamaktadır. Ayrıca akla ve düşünme eylemine atfettiği değer de onu daimicilik felsefesine yaklaştırmaktadır. Öte yandan ömür boyu devam eden, hayatla iç içe olan ve bireysel özelliklere göre şekillenen bir eğitim biçimi önermesi ve öğretmeni bir rol model, bir rehber olarak konumlandırması ilerlemecilik akımının özellikleriyle örtüşmektedir. Sonuç olarak Hacı Bektaş Veli felsefesinin eğitsel boyutunun, günümüzdeki eğitim felsefesi akımlarından daimicilik ve ilerlemeciliğin bir sentezi olduğu söylenebilir.

Hacı Bektaş Veli insanları yaradılışlarına göre abidler, zahidler, arifler ve muhipler olarak dört sınıfa ayırmış ve her birinin dünyayı farklı biçimlerde algıladığını ifade etmiştir. Bu sınıfların her birine de farklı şeyler önermiş, mizaçlarına göre onları bekleyen tehlikelere karşı uyarmıştır. Mürşit, müridinin özelliklerini gözlemleyerek ona özel görevler ve öğütler verir. Her bireyin bireysel ihtiyaçları farklı olacağından bire bir eğitim önemsenir. Eğitimde bireysel farklılıklar ilkesinin diğer pek çok düşünür tarafından önemsendiği yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur. Örneğin Gazâlî'ye göre insanlara anlatılacak konuları onların anlayışlarına göre seçmek, insanlarla seviyelerine göre konuşmak eğitimi daha etkili kılmaktadır (Çelikel, 2006). Yine Ev (2007), İbn Haldun'un eğitimde çocuğa görelilik ilkesini benimsediğini söylemektedir. Fârâbî'nin bu konudaki düşüncelerine bakıldığında ise insanları öğrenme yeteneklerine göre seçkinler ve sıradanlar olmak üzere iki kategoriye ayırdığı görülmektedir. Seçkinler doğuştan yetenekli, zekâ kapasitesi yüksek kimseler olup bunların eğitimi genel kabul gören kuramsal bilgiyle sınırlandırılmaz. Sıradanlar ise çoğunlukta olup, doğuştan bilgi öğrenme yetenekleri eksik olanlardır. Bu kişilerin eğitimleri genel kabul gören ve yükümlülüklerini ilgilendiren konulardan ibarettir (Aydın, 2010: 137). Her ne kadar belli kategorilerle sınırlandırılmışsa da eğitimde farklılıkların o dönemde de göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Bu anlamda, insan eğitilirken bireysel farklılıkların dikkate alınmasının oldukça eskilere dayandığını söylemek mümkündür.

Eğitim; din, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin her bireyin doğal bir hakkıdır. Günümüz çağdaş eğitim sistemleri eğitimde fırsat ve imkân eşitliğini bir ilke olarak benimsemekte, tarihte biraz geriye gidildiğinde ise durumun farklılaştığı görülmektedir. İnsanlık tarihi düşünüldüğünde çok da uzun denemeyecek bir süre öncesine kadar formal eğitimin büyük ölçüde seçkinlerin ve çoğunlukla da erkeklerin egemenliğinde olduğu söylenebilir. Hacı Bektaş Veli, yaşamın her alanında insanlara karşı adaletli olunmasını öğütlemiş bir düşünürdür. Bunu “*Yetmiş iki milleti bir görünüz.*” sözüyle ifade etmektedir. Eşitlikçi, paylaşımcı ve adil bir toplum modeli önermektedir. Onun bu hoşgörü ve adalet anlayışı bireylerin eğitilmesi için de geçerlidir. Eserlerinde ilim talep etmenin kadın ve erkek her Müslümana farz olduğunu belirterek kadın-erkek eşitliğine atıfta bulunduğu görülmektedir. Kadınlara büyük önem veren Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğu söylenen “*Kızlarınızı okutunuz, onlar geleceğin anneleridir.*”, “*Kadınları okutmayan milletler yüксеlemezler.*” sözleri kadınların okutulmasını öğütlemektedir. Bayar ve Bayar (2014) ise Hacı Bektaş Veli'nin eğitim anlayışında fırsat eşitliğinin önemli ilkelerden biri olduğunu belirtmektedirler.

Hacı Bektaş Veli, insanın ancak kendi isteğiyle bir işte başarılı olabileceğini “*Bir işi yapmak için içinde hevesi, derdi, aşkı uyanmadığı sürece insan o işe girmez ve o murat dertsiz ona kısmet olmaz.*” sözleriyle belirtmiştir. Öğrenme davranışını ortaya çıkaran ve sürdürülebilir kılan şey istekliliktir. Kişi, öğrenmeyi ve gelişmeyi kendine dert edinmelidir. Aksi hâlde bunun

için çaba sarf etmeyecek başkalarının zorlamasıyla ilerleme sağlayamayacaktır. Hacı Bektaş Veli, yol gitmeye gönüllü olan kimseye mutlaka bir yol gösteren olacağını belirtmektedir. Burada, etkili öğrenmenin ilkelerinden biri olan güdülenmeye vurgu yaptığı görülmektedir.

Köle (2013), tasavvuf ilminin akli etkin bir şekilde kullandığını ancak aklın yetersiz kaldığı durumda keşif ve ilham gibi bilgi kaynaklarını devreye soktuğunu belirtmektedir. Hacı Bektaş Veli eserlerinde akla, düşünmeye ve ilim öğrenmeye ilişkin bölümlere sıklıkla yer vermektedir. Türk tasavvufunda önemli bir yere sahip olan “dört kapı” geleneğindeki şeriat kapısında, iman etmekten sonra ikinci makam olarak ilim öğrenmeyi göstermektedir. Geleneksel anlayıştan farklı olarak İslam’ın şartlarını dahi bundan sonra anması onun insan yetiştirmede bilime ve akla verdiği önemin kanıtı niteliğindedir.

Hacı Bektaş Veli, düşünce sistemini ahlâki değerler üzerine kurmuştur. İncelenen tüm eserlerinde insana iyi, doğru ve edepli olmayı öğütlediği görülmektedir. Hacı Bektaş Veli’yi eğitsel açıdan ele alan araştırmaların çoğunluğu değerler eğitimiyle alakalıdır. Çoban (2016), “Değerler Eğitiminin Referansları Bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli’nin Makâlât’ı” adlı çalışmasında küreselleşen dünyada, pragmatist aktörlerin menfaatleri karşısında ayakta kalmak için milli değerleri temsil eden şahısları iyi tanımak gerektiğini belirtmektedir. Bu anlamda, bir kanaat önderi olarak Hacı Bektaş Veli’nin düşüncelerini değerler eğitiminin ana konuları arasında göstermektedir. Yine Kurtoğlu (2019), Hacı Bektaş Veli’nin eserlerinde geçen kök değerleri araştırmış ve eserlerin verdiği mesajlar ile ders öğretim programlarında yer alan kök değerlerin büyük oranda örtüştüğü sonucuna ulaşmıştır. Aktürk ve Tuğrul (2014), Hacı Bektaş Veli’nin temel eğitim anlayışının ahlâk eğitimi üzerinde yükseldiğini şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Hacı Bektaş-ı Veli bireylerin eğitiminin merkezine ‘eline, beline, diline sahip olmak’ şeklinde formüle edilen ahlak eğitimi yerleştirmiştir. Zira İslam’ın Müslüman’a zorunlu kıldığı ya da tavsiye ettiği tüm ilke, değer ve ibadetlerin temel amacı, onu iyi ve ahlâklı bir insan yapıp kendisine ve topluma faydalı bir birey kılmaktır. Bu durum pek çok hadisi şerifte de dile getirilmiştir.” (Aktürk ve Tuğrul, 2014: 213).

Eğitimde akademik başarıyla birlikte iyi bir insan ve iyi bir vatandaş yetiştirmek hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda eğitim programlarında yer verilen adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi kök değerlere Hacı Bektaş Veli’nin eserlerinde sıklıkla rastlamak mümkündür. Günümüz eğitim uygulamalarında bu felsefeden en çok istifade edilecek alanın değerler eğitimi olduğu açıktır.

Hacı Bektaş Veli eserlerinde sıklıkla akıl ve ilimden bahsetmektedir. Bilişsel anlamda insanların bilgilerini artırarak cehaletten sakınmalarını, düşünme becerilerini geliştirmelerini hedeflediği görülmektedir. Bununla birlikte sıraladığı hedeflerin büyük ölçüde inanç, değer, ahlâki kural, tutum, istek ve yönelimler gibi duyuşsal ağırlıklı hedefler olduğunu belirtmek gerekir. Bunda şüphesiz onun din adamı kimliği ve yaşadığı dönemin özellikleri büyük pay sahibidir. Merhametli olmak, kanaatkârlık, imanlı olmak, ümitle yaşamak, cömertlik, sabırlı olmak, gerektiğinde utanmak, alçak gönüllülük, insanlar arasında ayırım yapmamak, elinden gelen iyiliği yapmak, güven duyulan biri olmak, helâl kazanç sağlamak, kendini tanımak, yaradılışın sırrına ermek ve en nihayetinde Allah’a kavuşmak eğitimin kazandırmasını beklediği duyuşsal hedeflerdir. Bu hedeflerden kendini tanımak ve yaradılışın sırrına vâkıf olmak insan için en zoru ve en son gerçekleşecek olanıdır.

Günümüzün en önemli sosyal gerçeklerinden biri kabul edilen küreselleşme, yerel kültürler için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Küresel dünyada öz varlığımızı koruyabilmek, kültürümüzü doğru bir eğitimle yeni nesillere aktarmakla mümkündür. Bu anlamda Anadolu’nun kültür bahçesinde önemli izler bırakan Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, İbn-i Sina, Mevlana, Fârâbî, İbn Haldun ve Gazâlî gibi bilginlerin pedagojik yaklaşımlarını iyi analiz etmek, güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek bize milli bir eğitim politikası oluşturmak açısından önemli katkılar sunacaktır. Bu düşüncelere ait eserler, öğrencilerin anlayabileceği şekilde sadeleştirilerek Türkçe

dersi kapsamında okutulacak kitap serileri oluşturulabilir. Bunun yanı sıra Anadolu'nun fikir dünyasına katkı sunan önemli şahsiyetleri tanıtan belgesel, sinema filmi, çizgi film gibi yapımların sayısı arttırılabilir ve bununla ilgili bilgisayar oyunları tasarlanabilir. Özellikle değerler eğitimi konusunda tarihimizdeki örnek şahsiyetlere eğitim programlarında daha fazla yer verilmelidir. Tüm derslerde yeri geldiğinde Hacı Bektaş Veli ve diğer Türk düşünürlerine dair hikâyeler örnek olay olarak kullanılabilir. Birlik, beraberlik, hoşgörü, adalet, iyi bir insan olma ve insanları eşit görme konusunda ders kitaplarında Hacı Bektaş Veli'ye atıfta bulunulabilir ve eserlerinden alıntılar yapılabilir. Öğrenciler, yabancı kültürlerden verilen örneklerdense kendi kültürlerinden olanı daha kolay anlayacak ve örnek alacaktır. Hacı Bektaş Veli felsefesi üzerine ahlâk ve karakter eğitimi konusunda daha kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır. Kendi kültürümüzün içinde filizlenen bu düşünce tohumlarını konu edinen bilimsel araştırmaların artması oldukça yararlı görülmektedir.

Kaynakça

- Abdurahmanova, G. (2016). Modern Gençlerin Etnopedagojik Temellerde Eğitimi, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (2): 1-6.
- Aktürk, H. ve Tuğrul, T. (2014). Alevi Bektaşî Kaynaklarında İnsan Yetiştirme Modeli, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (72): 211-225.
- Avcı, Ü. P. (2003). Tasavvuf ve İnsan Eğitimi, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Dergisi*, (27): 40-48.
- Aydın, H. (2010). Dini-Felsefi Temelleri Işığında Fârâbî'nin Eğitim Ütopyası, *Kelam Araştırmaları*, 8(1): 123-150.
- Aytaş, G. (2010). Hacı Bektaş Veli ve Thomas More'da Hümanizm, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Dergisi*, (55): 139-148.
- Bayar, V. ve Bayar, S. A. (2014). Erdemli İnsan Yetiştirme Modeli: Hacı Bektaş-ı Veli Felsefesinden Çağcıl Eğitim Sistemleri İçin Bazı Çıkarımlar, *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 5(9): 19-42.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cömert, Ö. B. (2011). Hacı Bektaş Veli'ye Ait Eserlerden Hareketle Alevilik Ve Bektaşilik Kavramlarının Algılanma Esasları, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (60): 313-334.
- Çelikel, B. (2006). *Gazâlî'nin Eğitim Görüşü*, Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çınar, İ. (2018a). Atabek Yurdu Etnopedagojisi: Ahıska örneği, *Turkish Studies*, 13(4): 363-386.
- Çınar, İ. (2018b). Mankurtlaştırma ve Etnopedagoji Kavramlarına Aytmatov Gibi Bakmak, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 13(6): 80-99.
- Çoban, M. (2016). Değerler Eğitiminin Referansları Bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli'nin Makâlât'ı, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1): 1-22.
- Demirel, Ö. (2006). *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dönmez, C. (2006). Atatürk'ün Eğitim İle İlgili Görüş Ve Uygulamalarına Toplu Bir Bakış, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1): 91-109.
- Ergün, M. (2016). *Mevlana'nın Eğitim Görüşleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Ev, H. (2007). *İbn Haldun'un Eğitim Görüşü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gül, İ. (2018). Hacı Bektaş-ı Veli Öğretisinde Aklın ve İlimin Yeri, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (88): 97-109.
- Güzel, A. (2007). Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre ve Kaygusuz Abdal'da Dört Kapı Kırk Makam, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (41): 19-159.
- Hacı Bektaş Veli (2010a). Kitâbü'l Fevâ'id, B. Y. Altınok, (Ed.). *Hacı Bektâş Veli Külliyyatı*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
- Hacı Bektaş Veli (2010b). Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye. G. Aytaş, (Ed.). *Hacı Bektâş Veli Külliyyatı*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
- Hacı Bektaş Veli (2010c). Makâlât. Ö. Özkan ve M. Bankır, (Ed.). *Hacı Bektâş Veli Külliyyatı*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
- Hacı Bektaş Veli. (2011). *Makâlât, I*. Kaygusuz. (Ed.). İstanbul: Demos Yayınları.
- Hacı Bektaş Veli (2014). *Makâlât Kitâbü'l Fevâid Besmele Tefsiri ve Fâtiha Tefsiri*, A. Tekin, (Ed.). İstanbul: Kelâm Yayınları.
- İşık, M., Akdağ, M. ve Türk, M. S. (2010). Türk toplumunda Hacı Bektaş Veli Algısı Üzerine Bir Çalışma, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (55): 173-192.
- Kaya, N., Erişen, Y. ve Gürol, M. (2019). MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının Etnopedagojik Açından İncelenmesi ve Uygulamalara Yansımaları, *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(19): 77-101.
- Korkmaz, S. (2001). Ahmet Yesevi ve Hacı Bektaş Veli, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11): 325-355.
- Kozan, A. (2013). Hacı Bektaş Veli'ye İfade Edilen Bir Eser: Emânet-i Hazret-i Pîr, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (67): 15-38.
- Köle, B. (2013). Tasavvufa Göre İlâhi Hakikatlerin İdrakinde Aklın Konumu, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3): 81-96.
- Kurtoğlu, F. S. (2019). Kök değerler açısından Hacı Bektaş Veli'nin Eserleri, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (89): 55-70.
- Meirkulova, A. (2017). Çok Kültürlü Eğitim Bağlamında Etnopedagoji Olasılığı Üzerine Yansımaları, D. Özyürek, M. Yıldırım, S. Ege ve T. Eğri (Ed.). *Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı-I*. İstanbul: İlmî Etüdler Derneği.
- Melikoff, I. (2010). *Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe*, T. Alptekin. (Çev.). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Özen, G. (2011). Bektaşilikte Olmazsa Olmaz Sembollerden Çerağ ve Yola Giren Can'ın Ziyaretleri: Arakiye, Teslim Taşı ve Tığbent, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (60): 413-432.
- Özen, Y. (2014). Türk Milli Kültüründe Değerler ve Bu Değerlerin Milletleşmeye Etkisi, *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 14(7): 59-87.
- Tosun, İ. (2015). Etnopedagoji Açısından Monguş Kenin-Lopsan'ın Tıva Çançıl Adlı Eseri, *Turkish Studies*, 10(8): 2017-2038.
- Uulu, I. O. ve Arabova, G. (2006). Kırgız Etnopedagojisinde Dini Motifler, *Alatoo Academic Studies*, 1(1): 43-53.

- Yavaş, F. (2006). *Hacı Bektaş-ı Veli'nin Vilâyetnâmesi'ndeki İslâmî Motiflerin Deđerlendirilmesi*, Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve ŐimŐek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel AraŐtırma Yöntemleri*, Ankara: Seąkin Yayıncılık.
- Yıldız, H. (2012). Hacı Bektaş Veli ile Ahi Evran İlişkisi, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (61): 187-205.
- Yılmaz, A., AkkuŐ, M. ve Öztürk, A. (2007). *Makâlât*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.